

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

1. 1941 astus vabatahtlikuna 182. Eesti julgestusgruppi üks Tartus sündinud mees, kes hiljem, 1943-1944, teenis ka Relva-SS 20. Relvagrenaderide SS-diviisi sõjakirjasaatjate rühmas. Teenimist meenutab üks kaasvõitleja: „Mul seisab tänaseni silme ees pikk, vimmas seljaga, kõrendlik kuju Sel kummalisel kujul oli oskus täieliku vastuoksusega silma paista, millesse ta ise suhtus vaatamata pähe saamise võimalustele, flegmaatilise rahuga. Näiteks oli tal müts alati tagurpidi peas, vööpannal küljel või kuskil selja taga tolknemas. Püksid püsisid rohkem rebadel lössutamata ning sääresidemed ... olid seotud mingi tundmatu meremehe sõlmega ümber hernekeppidele sarnanevate peenikeste koibade“. Hilisem poeet elas üle sõja ja hilisema represseerimise ja on ta tänaseni vägagi tuntud ja tsiteeritud. **Kes?**

2. Nobeli auhinna ametlike nominentide nimekirja (<https://www.nobelprize.org/nomination>) otsing „Estonia“ (vastavalt reglemendile ei tohi avalikustada viimase 50 aasta nominente, kodulehte pole ka hoolsalt uuendatud ja nii saab otsida kuni aastani 1971) annab kolm vastet: kirjanduspreemiale Marie Under (nomineeritud 1945-1950), kirjanduspreemiale Friedebert Tuglas (nomineeritud 1968-1970, sh koos Marie Underiga 1969-70) ja rahupreemiale (nomineeritud 1922). **Keda või mida küsime?** Kui see abiks on, siis vastava ettepaneku tegi Rootsi parlamendiliige Ernst Alarik Klefbeck.

3.... on Kaspia mere ääres paiknev linn Iraanis, samanimelise maakonna keskus. Elanikke 2016. aasta andmetel pisut üle 35 000. Linn on iraanlaste seas populaarne kuurort. Lisaks on linn väidetavalt kõige kõrgema loomuliku radioaktiivsustasemega piirkond maailmas, kus inimesed elavad. Kuid küsitav linn on saanud tuntuks hoopis seetõttu, et 02.02.1971. aastal sõlmiti seal „... konventsioon“, tuntud ka kui veelinuelupaikadena rahvusvaheliselt tähtsate märgalade kaitse konventsioon. **Mis linn või mis konventsioon?** Ka Eesti on konventsiooniga liitunud ja meil on kokku 17 olulist, konventsioonile vastavat märgala.

4. Raudristi kavaler „Narwa“ pataljoni SS-Grenadier Ilmar Kao meenutab oma seiklusi ja pääsemist „Tšehhi põrgust“. Nagu teada, siis saksa vormis mehi tšehhid ei sallinud. Tsiteerin: "Püüdsime vahetevahel selgitada, et oleme eestlased, esines juhus, kus keegi vanahärra tervitas "Heil" (Eesti sõjaväelaste tervitus Praha lokaalides) ja selgitas teistele, et eestlased on midagi muud kui nende vihaalused sakslased". **Mis tuleks kirjutada kolme punkti asemele? - elik kuidas väidetavalt kõlas Eesti sõjaväelaste omavaheline tervitus Praha lokaalides?**

5. Youtube on aldis pakkuma igasuguseid veidrusi. Kuulete tegelikult 1970. aastal ilmunud rokiklassikasse kuuluva pala versiooni „if it was recorded in the 50s“, elik kui see oleks kirjutatud viiekümneandel. **Mis ansambli (1p) millist lugu (1p) on töödeldud?** Tundmatu autori arvates võiks ansambel olla sellal välja näinud selline:

Jüri sari 2024/2025 20.11.2024 Optimistid

6. Küsimise Eestis esimeseks kutseliseks tarbegrافیkuks, kunstilise reklaami rajajaks ja plakatikunsti loojaks loetavat meest, eluaastad 1895-1954. Oli viljakas kõigis nimetatud valdkondades, sh saavutas edu ja menu ka rahvusvahelistel plakinäitustel 1920-30ndatel. Tema erakogust (reklaamtrükised, plakatid ja etiketid) sai alguse EKA graafilise disaini kogu. **Kes?** Näidis tema tööst on lisaks alltoodud reklaamile ka küsija seljas olev t-särgil.

7. Selle meile kõigile teadaoleva rahvaliku laulu sõnad kirjutas Helene Koff (1894-1918). Küsitav ilmus luuletusena 1916. aasta jaanuarikuus „Perekonnalehes“, selle viisistas umbes 1939. aastal Johanna Zerning (1908-1979). Laulu lauldakse vist pea kõigil külapidudel ja simmanitel, aga seda on esitanud ka Boris Lehtlaan, „Lindpriid“, Mari Kalkun, Jaak Joala, „PS Troika“, Tarmo Pihlap jne jne, lisaks on teda ette kantud ka Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamise programmi raames. **Mis laul / luuletus?**

8. Küsitav spordiala sai alguse 19. sajandi esimesel poolel, vanimad võistlused peeti Ameerikas 1860 ja Inglismaal 1861. Võisteldakse erinevates klassides, kaugus- ja täpsusheidetes, kohati hinnatakse ka heite ilu (stiili). Rahvusvaheline alaliit moodustati 1955, ka Eestis tegutseb vastav alaliit, mis on ka Eesti Olümpiakomitee liige. 2024. aasta Eesti meistrivõistlustelt noppisid auhindu nt Dmitri Borovkov (omas klassis mitmekordne maailmameister) ja Allan Lahi, naistest on üks tublimaid tegijaid Birgit Hansson. Kõik kolm on ka alaliidu juhatuse liikmed. **Mis spordiala?**

9. Indias on teadupärast päris tõsiselt probleemiks metsikud elevantid, kes sattudes neile võõrasse keskkonda (näiteks asulatesse) „lähevad hulluks“: hakkavad märatsema ja on ohuks kõigile ja kõigile. Metsikute elevantide probleemi lahendamiseks, nende rahustamiseks ja loodusesse tagasi juhtimisel on kasutusel „kumkid“ (ka koomkie, koonki, kunki). **Kes või mis need on?**

10. **Kes esineb kauni palaga „Karsklus elunormiks“ (1p)?** Tegemine on loomulikult kaveriga, seega kes laulis seda originaalis (1p)?

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

11. Vasakult paremale on kolm põlvkonda: vasemal helilooja, koorijuht ja muusikapedagoog, olnud ka naiskooride üldjuht laulupidudel (1910-1974), keskel tšellist, muusikapedagoog ja muusikaajakirjanik (1942), paremal vasakpoolne ajaloolane ja politoloog (1988). **Mis on nende ühine perenimi?**

12. Pildil olev lind (*Stercorarius parasiticus*) on Eestis väiksearvuline läbirändaja, keda kohatakse peamiselt Lääne-Eestis. Mereline kurvitsaline, pikkus 46-47 cm, tiibade siruulatus 97-115 cm. Eestis ei pesitse, pesitseb peamiselt tundras ja mägitundras. Talvitub lõunapoolkeral. Pole just vist sõbralikum lind, sest röövjakajana jälitab teisi merelinde, sundides neid toidust loobuma või seda välja oksendama. **Kes?**

13. Küsitav jõgi saab alguse Kesk-Vene kõrgustikult ja voolab Venemaal läbi Belgorodi ning Kurski oblastite. On Venemaa ja Ukraina piirijõgi, Ukrainas läbib Sumõ ja Tšernigovi oblasti. Pikkus 696 km, suubub Desna jõkke, sealt Dnepri ja selle kaudu Musta merre. **Mis jõgi?**

14. Nagu igas valdkonnas on ka lihavesikasvatustes kasutusel oma terminoloogia. Üldmõistena tähendab mullikas noorveist alates tema seitsmendast elukuust kuni põhikarja kandmiseni. Kuid mullikate seas eristatakse isasloomi ja emasloomi, keda vastavalt nimetatakse ... ja **Kuidas nimetatakse vastavas vanuses isas- ja emasloomi (1+1)?**

15. Enamik raha emiteerimise õigusega piirkondi annavad vahetevahel välja meene- ja pühendumünte, jäädvustamaks tähtsaid isikuid ja sündmusi. Eesti regulatsiooni kohaselt ei ole meenemündid mõeldud ringluse laskmiseks ja need kehtivad seadusliku maksevahendina üksnes mündi emiteerinud riigis. Eestis on näiteks emiteeritud Raimond Valgre, Miina Härma, Eduard Vilde, Jaan Poska jt mälestusmünte. Kuid aastal 2022 andis Uus-Meremaa valduses olev Niue saar ühe tuntud ja tunnustatud eestlase 85. sünnipäeva puhul välja kuldmündi nimiväärtusega 2,5 dollarit. Kokku vermiti 500 puhtast kullast münti, mille esiküljel on küsitava portree (taustaks Eesti kontuurkaart) ja tagaküljel Niue, Uus-Meremaa ja Suurbritannia erinevad regaalid. **Kelle auks Niue meenemünt vermiti?** – tema seost saarega ei ole õnnestunud tuvastada.

Jüri sari 2024/2025 20.11.2024 Optimistid

16. Pildil olev viljakas Saksa kirjanik (1855-1920) on Eestis suhteliselt vähetuntud. Üht-teist on eesti keelde tõlgitud (nt romaan „Tarantella“, 1933) ja toodud ka lavale (nt „Waleni pulm“, 1922). Kuid eestikeelsesse kultuuriruumi on ta jätnud oma kindla jälje „Švejki“: Švejk tõi rügemendi kantseleist pataljoni staapi küsitava romaani „Sünden der Väter“ teise köite asemel esimese köite, nurjates sellega pataljoni dešifreerimisõppuse.

Kes on see kirjanik?

17. Küsime Paidest pärit baltisaksa töösturit (1861-1955), keda peetakse Venemaa mootorratta-, auto- ja ka lennukitööstuse rajajaks. Kaubamärgi DUX all valminud jalgrattad, autod ja õmblusmasinad olid levinud üle kogu tollase Vene impeeriumi, lennukid moodustasid Esimese maailmasõja ajal valdava enamiku Venemaa keiserliku armee lennukipargist, sh valmis tema tehases esimene Venemaa „õhulaev Jastreb“. I MS aegses sakslaste vastu suunatud vaenu tõttu võttis endale naise neiu põlvnime, mis kattub ühe hilisema Nõukogude Liidu riigitegelase perenimega Emigreerus 1917 Prantsusmaale, kus ka suri.

Kes?

18. Küsitav taim (*Bunias orientalis*) on ristõieliste sugukonda kuuluv kaheaastane, vahel mitmeaastane rohttaim. Ta jõudis Eestisse väidetavalt Krimmi sõja aegu koos kasakatega ja levides Rakvere lähistel, sai rahvapärase nime „Rakvere raibe“. **Mis on taime ametlik nimi?**

19. Pildil on hiidrott Magawa, kes saadeti ühes Aasia riigis austusavaldustega erru 2021. aasta alguses. Auväärt närilist premeeris Suurbritannia loomakaitseühing PSDA kuldmedaliga ja Delfi toimetaja Herman Kelomehe väidetel on „PSDA kuldmedal Briti loomamaailmas sama auväärne tasu, nagu inimeste seas George'i rist, mis on kõrgeim kangelaslikkuse ülesnäitamise eest antav autasu. Eesti kontekstis võib seda võrrelda Punase Risti I klassi teenetemärgiga“. **Mille eest Magawa sellise tunnustuse pälvis?**

20. Programmeerimiskeele „Python“ integreeritud arendus- ja õpikeskkond on väidetavalt saanud oma nime ühe tuntud inglise koomiku (1943) järgi. **Kelle?** Vihjed on toodud nii keele kui keskkonna nime inglise keelses versioonis.

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

21. Piltidel on kaks kirjanikust venda. Vasakul vanem vend (1897–1986). Stalini preemia laureaat, kommunistliku partei liige, igati nomenklatuurne kirjanik (teoseid „Mina, töörahva poeg“, „Polgu poeg“, Nõukogude võimu eest“ jne). Paremal noorem vend (1903-1942) nii läila ei olnud ja kirjutas pseudonüümi all kahasse pigem nõukogude ühiskonda satiirilises võtmes kirjeldavaid teoseid Kirjanikuna on ta kroonutruust kirjanikust tänapäeval oluliselt tuntum ja tunnemegi teda teise nime all. **Mis on vennaste ühine perenimi?**

22. Küsitav ettevõtte tegutses aastatel 1966-1994. Ettevõttel oli 16 tootmisjaoskonda üle Eesti ligi 1600 töötajaga, tootmine oli jagatud kolmeks: tekstiil, metall ja puit. Kultusfilmis „Mehed ei nuta“ mainib selles ettevõttes töötamist Ervin Abeli kehastatav tegelaskuju. **Mis ettevõtte?**

23. Küsitava skaala leiutas 1912. aastal Wilbur L. Scoville, mõõtühiku tähiseks on lühend SHU. Skaalale on ette heidetud subjektiivsust, kuna sõltub inimeste hinnangutest ja kuigi tänapäeval on küsitava mõõtmiseks kasutusel ka vedelikkromatograafia, väljendatakse tulemust ikka tihti SHU-des. Maksimaalseks tugevuseks on mõõdetud 1 041 427 SHU-d. **Mida skaala mõõdab?**

24. Sellest Venemaal asuvast, pindalalt umbes Võrtsjärvega ühte mõõtu järvest on ka Eestis aeg-ajalt olnud rohkem juttu. Järves on 160 saart, neist suurim on Hatšin. Stolobnõi saarel asub Nilovi klooster, kus Nõukogude ajal oli sõjavangilaager. Gorodomlja saarel asub Solnetšnõi alev. Järve voolab sisse üle 100 jõe ja oja. Järvest voolab välja Seližarovka jõgi. Pildil „teadagi kes“ kastmas end Jeesuse ristimise pühal aastal 2018 küsitava järve vette. **Mis järv?**

25. Megyeri sild Budapestis valmis 2008. aastal ja on Budapesti pikim ja üldse pikim kogu Doonaud ületav sild. Rahvahääletuse esimese vooru järgi oleks cable construction stiilis sild tulnud nimetada tuntud Ameerika filminäitleja järgi. Valitsuse nimekomisjon seda nime ei toetanud, kuid rahva seas on see nimi käibel ja silla Pesti poolsesse otsa on paigutatud ka skulptor Mihály Kolodko loodud filminäitleja pronkskuju. **Kelle nime järgi tahtis rahvas silda nimetada?**

Jüri sari 2024/2025 20.11.2024 Optimistid

26. Selles Eesti linnas asuvas Niguliste kirikus on 1870. aastatel valmistatud altarisein, mis on pööratava altarimaaliga: enamjagu kirikuaastast näeb kogodus Julie Hagen-Schwarzi maali "Kristus ristil" kuid ülestõusmispühadest taevaminemispühani saab imetleda Woldemar Friedrich Krügeri maali "Naised haua juures". **Mis linn?**

27. Euroopa Liidu eesistuja riik on praegu teatavasti Ungari. Ungari eesistumise logol kujutatakse Euroopa Liidu ja Ungari lippe ning veel midagi, mis sümboliseerib „Ungari rahva leidlikkust, loovust, strateegilist mõtlemist ja keerukust“. Samuti on värvikas nende eesistumise slogan. **Mida kujutatakse logol ja mis on sloganiks (1+1)?**

28. Hiljaaegu põhjustas poleemikat Riigikogu delegatsiooni Hiina-visit. 1994. aastal külastas Hiinat president Lennart Meri. Endale omaselt oskas ta sõnastada Eesti ja Hiina ajaloo ühisosa, selleks oli tema meelest võitlusvastu? **Mille vastast võitlust pidas Lennart Meri Eesti ja Hiina ajaloo läbivaks ühiseks jooneks?**

29. **Milline praeguseks üldkasutatav leiutis on pildil?** Esmakordselt patenteeriti see leiutis Douglas Engelbarti poolt 1967.a., laiema kasutuseni jõuti alles 20 aastat hiljem, mil patent oli juba aegunud ning leiutaja ei teeninud oma mõttetööst sisuliselt mitte midagi.

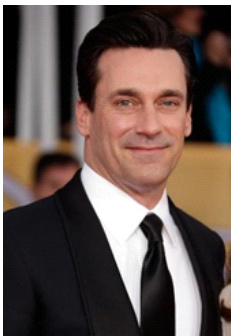
30. Aleksei Pažitnov leiutas selle legendaarse ajaveetmisviisi 1984. aastal, töötades Moskva arvutuskeskuses. Laiema tuntuse, õigused oma leiutisele koos märkimisväärse sissetulekuga selle eest sai Pažitnov alles kümmekonda aastat hiljem, olles selleks ajaks emigreerunud USA-sse. Omas valdkonnas on tegu kõige levinuima tootega maailmas. **Millega on tegu?**

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

31. **Mis ettevõtte** on Guinness World Records andmetel alates 2011. aastast kuni tänaseni maailma suurim rehvitootja (toodetud rehvide arvu põhjal)?

32. Eestis on üle 1200 järve, mis jagunevad maakonniti ebaühtlaselt. Enim on järvi Kagu- ja Lõuna-Eesti maakondades. Küsime aga kahte Eesti järvevaesemat maakonda, vastavalt 34 ja 38 järvega. **Millised maakonnad (1+1)?**

33. **Kes on see Ameerika näitleja?** Ta on tuntud eelkõige Don Draperi rolli poolest ajastudraamasarjas Mad Men, mille eest ta võitis mitmeid auhindu, sealhulgas Primetime Emmy ja kaks Kuldgloobust.

34. **Kes?** Tegemist on üle Euroopa levinud ja Euroopa ühe suurima põrnkaliigiga. Levila põhjapiir kulgeb Põhja-Euroopa lõunaosas. Nüüdseks on avastatud küsitava väikseid populatsioone ja tegutsemisjälgi Koiva jõe äärsel paisniitudel ja nende lähikonnas, kus esmalt märgati mardikat 1995. aastal. Tema tüüpiline elupaik on päikesele avatud vana hõre tammik ja tammepuisniit, kus leidub õõnsaid ja pehastunud, kuid veel elusaid tammetüvesid. Samavõrd on põrnika meeliselupaigad ka vanad alleed, pargid ja viljapuuaiad.

35. Reaali Poiss on vabadussõjas langenud Tallinna õpetajatele ja õpilastele pühendatud mälestusmärk. Mälestusmärgi valmistamiseks vajaminev raha koguti paljuski korjandustega, samuti toetasid ehitust Tallinna linn, Eesti riik ja Kultuurkapital. Kuju autorid olid skulptor Ferdi Sannamees ja arhitekt Anton Soans. Monument avati pidulikult 13. novembril 1927. aastal. **Kust pärines materjal kuju metalloosa valmistamiseks?**

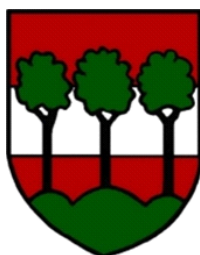
Jüri sari 2024/2025 20.11.2024 Optimistid

36. Kes on selle tuntud firma logo autor?

37. LED (light-emitting diode) tüüpi valgusdiodid olid tuntud aastaid varem, ent tänapäevased kasutusvaldkonnad (autotuled, TV jne) on paljuski saadud tänu Jaapani elektroonikainseneri Shuji Nakamura poolt koos professorite Isamu Akasaki ja Hiroshi Amanoga 1990. aastate alguses leiutatule. Selle eest said nad ka 2014. aasta Nobeli füüsika preemia. **Mis on see leiutis?**

38. Küsime Austria linna. Linn asub Alam-Austria liidumaal (pealinn Sankt Pölten) Melki regioonis. Linn asub 300m kõrgusel ning seal elab ca 2500 elanikku. Meie täna õhtul siin tunneme linna nimeks olevat sõna hoopis teisel põhjusel ja tähistab siia kogunenute jaoks olulist mõistet. Pildil linna vapp. **Mis linn?**

39. USA lipp on läbi aastate mõnevõrra muutunud võrreldes algsega. Praegune lipp on pikim USA lipu ajaloos (kui mitte lugeda värvi vms täpsustusi). Küsime aastat, millest alates on praegune USA lipp ametlikult kasutuses. **Mis aasta?**

40. Anders Celsius (27. november 1701– 25. aprill 1744) oli Rootsi astronoom ja füüsik, kelle järgi me tunneme meil kasutatavat temperatuuri skaalat. Skaala pärineb aastast 1742. Väidetavalt 1745. aastal tegi Rootsi loodusteadlane ja arst Carl von Linné sellele ühe olulise muudatuse. Sama muudatuse tegemisele juba aastal 1743 pretendeerib ka Prantsuse füüsik, matemaatik ja muusik Jean Pierre Christin. **Millise muudatusega on tegu?**

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

41. See tunnustatud kunstnik on sündinud 24. veebruaril 1942 Tartus.

Tunnustused: 1997 – Kristjan Raua preemia. 2002 – Eesti Vabariigi kultuuripreemia, isikunäitus "Red" Tallinna Kunstihoones. 2015 – Tallinna teenetemärk. 2020 – Eesti Kultuurkapitali arhitektuuri sihtkapitali elutööpreemia. 2024 – Valgetähe IV klassi teenetemärk. **Kes?**

42. Küsime nimekaimu. Esimene elas 1894-1981 ning temalt on ilmunud raamat „Esimeses maailmasõjas ja Venemaa vangilaagrites“. Teine on sündinud 7.12.1969 ning olnud muuseumi KAPO asedirektor. Kolmas elas 1950-2017 ning on olnud Tallinna Kutsekooli number 2 kinomehhaanika õppejõud. **Mis on küsitavate ühine ees- ja perekonnanimi?** Ootame vastuseks mõlemat.

43. Juuresoleval fotol näete ühe Eestis laialt levinud imetaja skeletti. **Kelle?**

44. Selle uhke barokk-stiilis lossi ehitus kestis vaheaegadega 32 aastat ning küsitav valmis lõplikult 1768. **Küsime lossi nime (riigi eest 1p).**

45. Inglismaa jalgpalli kõrgliiga ehk Premier League loodi teadupärast aastal 1992 ning tänava augustis algas selle 33. hooaeg. Samas Inglismaa meistritiitli nimel mängitakse klubijalgpalli juba alates üle-eelmisest sajandist, kui 1888/1889 hooajal tuli esimeseks meistriks klubi nimega Preston North End. Toonasel hooajal osales 12 meeskonda, kellest 3 alustasid ka käimasoleval hooajal heitlust Premier League'i meistritiitli nimel. **Nimetage need 3 klubi (2 õiget annavad 1 punkti).**

Jüri sari 2024/2024 20.11.2024 Optimistid

46. Fotel olev peatreener viis oma riigi jalgpallikoondise sellesuvistel Euroopa meistrivõistlustel alagrupist edasi, kuid 16-finaalis tuli penaltiseerias vastu võtta napp kaotus. **Küsime peatreeneri nime (riigi eest 1p).** Vastamist lihtsustab ehk see, kui lasete silme eest läbi Jüri mälumängus osalevate võistkondade nimekirja.

47. Kuulete lõiku artisti RaCostelloe laulust „Open road“, kus laulusõnad räägivad hommikusest ärkamisest ühes ääretult põneva nimega kohas:

„First to see the light / You should see their / Stars light up the night / Then Jump to Gizzy / Keeping busy / Through their all day sun / Walk the coast in a single run / Hit the road / Share the load / We're discovering / Snooze ya lose / And then Ya wake up in ...“ [ja nüüd kuulete selle koha nime, mida artist kordab 3x]. **Tahame teada riiki, kus see koht asub.**

48. See 1882. aastal ehitatud palee on olnud oma riigi ainus ametlik kuninglik residents. **Küsime linna, kus see palee asub (riigi eest 1p).**

49. Juuresoleval fotol näete ühte eksootilist looma (ld. k. Siphonops annulatus). Nende sigimist ja järglaste eest hoolitsemist on seni uuritud üsna vähe, sest neid enamasti maa all roomavaid loomi ei ole kerge vaadelda. Nüüd on aga teadlased hiljaaegu avastanud, et see sinakasmusta nahaga kolme-neljakümne sentimeetrine usjas pisikeste silmadega loom toidab poegi piimaga. **Kellega on tegemist?** (kui looma nime ei tea, siis õige selgroogsete klassi eest 1p)

50. Maailma suurima turuväärtusega firma on Investopedia andmetel (seisuga 16.10.2024) Apple 3,56 triljoni USD-ga. TOP10-s ei ole ühtegi Euroopa ettevõtet. Kui rääkida töötajate arvust, siis maailma suurim tööandja on endiselt loomulikult Walmart ca 2,1 miljoni töötajaga. Selles kategoorias on TOP10-s siiski ka üks Euroopa kontsern (5. koht). **Nimi 2p, riik 1p.**